

Rodiče přítomni u operačního výkonu ?

Tomáš Vymazal

KARIM 2. LF UK a FN Motol

Otázky k zamyšlení ... odpovědi ANO / NE

- K úvodu a konci anestezie bych vždy přizval/přizvala rodiče.
- K úvodu a konci anestezie bych rodiče nikdy nepřizval/nepřizvala, necítil/necítila bych se komfortně a bezpečně.
- Přítomnost rodičů bych při úvodu a konci anestezie toleroval/tolerovala, pokud by byla jistota, že na můj pokyn kdykoliv odejdou.

Metodický pokyn k přítomnosti zákonných zástupců a osob blízkých u dětí při poskytování zdravotních služeb

Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví č. j. MZDR 17586/2023-1/OZP vychází z právní úpravy účinné ke dni 1. červnu 2023

Ministerstvo zdravotnictví vydává tento metodický pokyn za účelem sjednocení postupu poskytovatelů zdravotních služeb (dále jen „poskytovatelů“) stran uplatňování práva nezletilého pacienta na přítomnost jeho zákonných zástupců¹ a osob blízkých* při poskytování zdravotních služeb.

*Osobou blízkou se v souladu s § 22 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, rozumí **příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo registrovaný partner**; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.

- nezletilí, tj. děti do dovršení 18 let věku, jsou při poskytování zdravotních služeb zvláště zranitelnou skupinou pacientů,
- separace dítěte od rodičů pak představuje zásadní stresor,
- nejbližší rodina dítěte má adekvátně jeho věku výrazný vliv na uspokojování jeho psychických a sociálních potřeb,
- je žádoucí zákonnému zástupci nebo osobě blízké nabídnout zapojení do ošetřování dítěte,
- je nutné respektovat jejich rozhodnutí nebýt u dítěte přítomen nepřetržitě.

- Mezinárodní právo
- Vnitrostátní právo
- Zákon o zdravotních službách pak v § 28 odst. 3 písm. e) bodu 1 a 3 zakotvuje právo dítěte na nepřetržitou přítomnost zákonného zástupce a přítomnost jiné osoby blízké nebo osoby určené pacientem při poskytování zdravotních služeb.

Jakýkoliv zásah do výše uvedených práv může proběhnout pouze na základě zákona, za účelem sledování legitimního cíle a bude muset vždy **kumulativně** naplňovat požadavky **vhodnosti, potřeby a přiměřenosti**.

Test proporcionality (přiměřenosti) formulovaný Ústavním soudem v nálezu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, který spočívá na třech kritériích:

1. kritérium vhodnosti: opatření omezující základní právo je objektivně způsobilé dosáhnout sledovaného legitimního cíle,
2. kritérium potřeby: sledovaného legitimního cíle není možné ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými mírnějšími a méně omezujícími prostředky,
3. kritérium přiměřenosti *stricto sensu*: závažnost zásahu do základního práva (v řešeném případě zásahu do práva dítěte na rodičovskou výchovu a péči) je vyvážena v dané konkrétní situaci významem sledovaného cíle (tedy oddělení od rodiče se nedostává do nepoměru s užitkem, které to dítěti přinese).

- Právo na nepřetržitou přítomnost zákonného zástupce
- Právo na přítomnost osob blízkých a jiných osob určených pacientem

Limity práva podle § 28 odst. 3 písm. e) zákona o zdravotních službách

Právo dítěte na přítomnost osob uvedených s § 28 odst. 3 písm. e) není absolutní a uplatní se jen pokud výkon tohoto práva:

1. nebyl vyloučen či omezen zákonem o zdravotních službách či jiným právním předpisem,
2. nenarušuje poskytování zdravotních služeb dítěti nebo jiným pacientům a nezasahuje nepřiměřeně do práv jiných pacientů
3. probíhá v souladu s vnitřním řádem poskytovatele.

Ad 2: ... nenarušuje poskytování zdravotních služeb...

- výkon tohoto práva nemůže být na překážku ani nemůže nepřiměřeně ztěžovat poskytování zdravotních služeb dítěti nebo jiným pacientům,
- doprovod pacienta si musí za všech okolností počínat tak, aby byl zajištěn dostatečný prostor pro přístup zdravotnických pracovníků k dítěti a pro manipulaci se zdravotnickými prostředky,
- výkon práva nemůže nepřiměřeně zasahovat do práv ostatních pacientů, typicky práva na ohleduplnost a respektování soukromí při poskytování zdravotních služeb,
- poskytovatel dále může právo na přítomnost doprovodu dítěte ze zákona omezit například v případech, kdy doprovod projevuje známky infekčního onemocnění či intoxikace nebo pokud se projevuje agresivně nebo násilně,
- přítomnost doprovodu v konkrétních prostorách zdravotnického zařízení se zvláštním režimem, zejm. v řízených epidemiologicko-hygienických zónách, lze podmínit předchozí edukací o pravidlech chování v daných prostorách či použitím osobních ochranných prostředků (např. ochranný oblek, čepice, rouška).

Ad 3: ... probíhá v souladu s vnitřním řádem poskytovatele

- výkon tohoto práva **lze v odůvodněných případech omezit i vnitřním řádem zdravotnického zařízení** (dále jen „vnitřní řád“)
- platí, že pokud vnitřní řád jakýmkoliv způsobem omezuje právo podle § 28 odst. 3 písm. e) zákona o zdravotních službách, **nesmí tak činit nad míru, která je nezbytně nutná zejména pro řádný chod zdravotnického zařízení a respektování práv dalších pacientů,**
- vnitřní řád tak především upřesňuje podmínky, za jakých se toto právo uplatňuje (například upřesňuje, kde se doprovod dítěte v rámci zdravotnického zařízení může pohybovat, jak se má při odchodu a příchodu hlásit sestře, jakým způsobem má dodržovat noční klid a respektovat soukromí ostatních pacientů, jaký epidemiologicko-hygienický režim pro něj platí, nebo že přítomnost nezletilého sourozence je podmíněna nepřetržitým dozorem ze strany dospělé osoby apod.)
- z vnitřního řádu by měl vyplývat důvod každého omezení práva podle § 28 odst. 3 písm. e) zákona o zdravotních službách,
- s ohledem na specifika zdravotních služeb poskytovaných v rámci jednotlivých oborů zdravotní péče se doporučuje, aby se na formulování podmínek uplatnění práva podle § 28 odst. 3 písm. e) zákona o zdravotních službách v rámci vnitřního řádu přímo podíleli zástupci jednotlivých oborů péče poskytované v rámci daného zdravotnického zařízení.

- přítomnost může být omezena v případě podezření, že je dítě danou osobou zneužíváno nebo týráno, popřípadě, že je touto osobou ohrožován jeho zdravý vývoj

- dítě s odpovídající volní a rozumovou vyspělostí může projevit vůli, aby konkrétní zákonný zástupce či osoba blízká naopak u něj přítomni nebyli

Přítomnost doprovodu při provádění operačních výkonů

- nepřetržitou přítomnost zákonného zástupce lze s ohledem na stavebně-technické a provozní omezení či epidemiologicko-hygienický režim omezit na operačním sále zejména v průběhu zákroku jako takového. Potřebná předoperační příprava by měla být zpravidla prováděna v prostorách, kde je přítomnost doprovodu dítěte umožněna. Naproti tomu doprovod dítěte na samotný operační sál zpravidla nevstupuje.
- je vhodné, aby byly ve vnitřním řádu **definovány výjimky umožňující přítomnost** doprovodu alespoň pro případ úvodu do anestezie u dětí s mentálním či závažným smyslovým postižením, děti se zvláštními potřebami, jako jsou například děti zvýšeně úzkostné, děti s PAS či Downovým syndromem
- **lékař poskytující anesteziologickou péči má vždy možnost** v odůvodněných případech přítomnost doprovodu při poskytování anesteziologické péče **odmítnout**, a to i v případech, kdy bylo poskytování této péče již zahájeno. **Přítomnost doprovodu u dětí v rámci úvodu do anestezie nesmí vést ke snížení kvality a bezpečnosti poskytnuté anesteziologické anebo chirurgické péče**
- přítomnost doprovodu dítěte může být v těchto případech dále **omezena** v případě neodkladného nebo akutního operačního výkonu nebo v případě hluboce sedovaného dítěte
- pokud poskytovatel ve vnitřním řádu umožňuje přítomnost doprovodu u dítěte při zahájení anesteziologické péče na operačním sále, pak ji může **podmítnout individuálním posouzením lékaře** či odborné komise.
- doprovod dítěte musí být dopředu seznámen s podmínkami přítomnosti na operačním sále pro zachování maximální bezpečnosti dítěte a s povinností používat osobní ochranné prostředky (např. ochranný oblek, čepice, rouška).
- *úvod do anestezie může probíhat na operačním sále a poté je doprovod dítěte z operačního sálu odveden.*

Přítomnost doprovodu při poskytování intenzivní péče

- zákonnému zástupci je umožněna nepřetržitá přítomnost u dítěte i při poskytování intenzivní péče, a to i tehdy, pakliže zákonný zástupce z podstaty věci o dítě v danou chvíli nemůže pečovat. Podmínky výkonu práva na přítomnost v těchto případech blíže stanoví vnitřní řád poskytovatele.

NAPLNĚNÍ PRÁVA DÍTĚTE NA NEPŘETRŽITOU PŘÍTOMNOST RODIČŮ A OSOB BLÍZKÝCH PŘI POSKYTOVÁNÍ ANESTEZIOLOGICKÉ PÉČE

- Právní nárok na přítomnost zákonných zástupců a osob blízkých u dětí při poskytování zdravotní péče je definován jednoznačně platnou národní legislativou. **Tento nárok nelze vnímat jako bezbřehý** a lékař může ze závažných důvodů rozhodnout, že účast rodičů nebo zákonných zástupců nepřipustí. (Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování č. 372/2011 Sb.).
- ČLK doporučuje všem zdravotnickým zařízením jednoznačně zmocnit ve svých vnitřních řádech lékaře k rozhodnutí o omezení práv rodičů nebo zákonných zástupců a osob blízkých při poskytování zdravotní péče nezletilým pacientům.
- Anesteziologická pracoviště, operační sály nebo jejich ekvivalenty (dále jen operační sály) představují tzv. řízené zóny a hygienicky regulovaná prostředí, kde mají být trvale přítomny pouze náležitě proškolené osoby podílející se na poskytované zdravotní péči nebo v rámci vzdělávání.
- c) Posouzení poměru mezi klinickým přínosem a rizikem snížení bezpečnosti anesteziologické péče během přítomnosti doprovodu v rámci úvodu do anestezie **musí být založené na individuálním posouzení každé jednotlivé situace a je plně v kompetenci anesteziologa odpovědného za anesteziologickou péči.**
- d) Lékař poskytující anesteziologickou péči má právo v odůvodněných případech **přítomnost doprovodu odmítnout**, nebo pokud již probíhá, i zrušit. **Toto rozhodnutí ale nesmí být svévolné**, musí být přiměřeně argumentačně zdůvodněno a vždy zaznamenáno do zdravotnické dokumentace pacienta.

Žaloba na FN Motol pro nemožnost přítomnosti osoby blízké na operačním sále

- **Uvedení žalobkyně do celkové anestezie mimo operační sál v souvislosti s u ní plánovanou elektivní operací není z pohledu uznávaných medicínských postupů obhajitelné.** Mimo operační sál chybí potřebné vybavení, které umožňuje poskytnutí bezpečné anesteziologické péče v souvislosti s úvodem do celkové anestezie, která patří mezi nejrizikovější okamžiky celé perioperační péče. Při úvodu do celkové anestezie jsou pacientovi podány léky, které způsobí ztrátu ochranných reflexů (kašel, polykání), vyřadí dýchací svaly (bez adekvátní reakce hrozí udušení) a negativně ovlivní oběhový systém (pokles tepové frekvence, pokles krevního tlaku). Podání anestetik může vyvolat anafylaktickou reakci, což je život ohrožující komplikace či způsobit srdeční arytmií. Pomůcky a farmaka ke zvládnutí těchto stavů mimo operační sál nejsou promptně dostupné.
- Co se týče možnosti provedení operačního výkonu na jiném operačním sále žalované, který není součástí centrálních operačních sálů, považuje žalovaná za důležité zdůraznit, že **i na těchto operačních sálech je v souladu s vnitřním řádem žalované vyloučena přítomnost třetích osob, s výjimkou operační skupiny.** Přesunutí operačního výkonu plánovaného u žalobkyně na jiný operační sál (mimo prostory centrálních operačních sálů) by tedy nevedlo k vyhovění požadavku žalobkyně na umožnění přítomnosti osoby blízké na operačním sále, jelikož i na těchto operačních sálech je nutné dodržovat přísný hygienicko-epidemiologický režim a i na těchto sálech by přítomnost osoby blízké mohla vést ke znehodnocení či poškození připravené zdravotnické techniky, sterilních nástrojů a zdravotnického materiálu a ke snížení koncentrace operačního týmu.